

MOTIVUL TRECERII ÎN „MASA UMBRELOR” DE IONEL TEODOREANU

THE REASON FOR THE TRANSITION TO "THE TABLE OF SHADOWS" BY IONEL TEODOREANU

Vlad Caraman, dr. conf. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
Vlad Caraman, PhD associate professor,
SPU „Ion Creangă”, Chișinău
ORCID: 0000-0001-6679-1173

CZU 821.135.1.09

Abstract

In his memorialistic creation and stories, the writer Ionel Teodoreanu artistically outlines the transition of human ages from birth to old age. He is concerned with the psychology and moral transformations that the child and adolescent go through. In this article we analyze the soul experience of maturity and old age in the cycle "Table of Shadows". There is an awareness of the passage of time and nostalgia for the past developed around his activity at the cenacle of "Romanian Life". Viewed in this way, we deduce that this direction of Ionel Teodoreanu's creation was conceived by the author, entirely, as a Bildungsroman.

Key-words: memories, living, reliving, age, maturity, old age.

În creația sa memorialistică și povestiri, scriitorul Ionel Teodoreanu construiește un edificiu artistic în care conturează trecerea vârstelor omului de la naștere la bătrânețe, fiind, mai ales, preocupat de psihologia și transformările morale pe care le traversează copilul și adolescentul. Garabet Ibrăileanu l-a numit, în acest sens, pe drept, „scriitorul unei generații” (scriitorul generației sale) [1], deoarece acesta face o radiografiere a societății intelectuale interbelice prin intermediul conștientului și subconștientului propriei persoane. După cum am arătat în articolele anterioare, dedicate specificului memorialisticii din creația lui Ionel Teodoreanu, în volumul *În casa bunicilor* avem transfigurate aspecte definitorii ale vârstei puerile; în *Ulița copilăriei* trecerea de la copilărie la adolescență, iar în ultimele scrieri din serie, adică în *Întoarcerea în timp* și *Masa umbrelor* ni se înfățișează experiența sufletească a maturității și senectutea, conștientizarea trecerii timpului și nostalgia după trecutul derulat în preajma activității sale de la cenaclul de la *Viața românească*.

Privită astfel, deducem că și această direcție a creației lui Ionel Teodoreanu a fost concepută de autor, în totalitate, ca un Bildungsroman sau, mai exact, un Bildungsroman în linia și dezvoltând ideea Bildungsromanului cum ar fi (*Bildungsromanul*” lui Andrei Pleșu de Alexandru Burlacu) sau alte Bildungs-uri..., adică o carte a memoriilor prin intermediul cărora ne sunt prezentate evoluția societății intelectuale românești interbelice și transformările fizice și psihologice survenite și conștientizate din viața personajelor. Totodată trebuie de menționat, ca o completare a peisajului construcției românești a autorului că în ceea ce privește specia romanului, care l-a consacrat pe Ionel Teodoreanu în literatura română, reprezentativă este, în acest sens, bineînțeles, trilogia *La Medeleni*, care, compusă din volumele *Hotarul nestatornic*, *Drumuri* și *Între vânturi*, constituie un model de veritabil Bildungsroman românesc, unul din puținele reprezentări ale speciei la noi.

Ciclul *Masa umbrelor*, la care vom face referință în continuare, scris pe parcursul multor ani, dar editat pentru prima dată în anul 1946, la București, este ultimul apărut pe făgașul memorialisticii scriitorului. În specificul stilului artistic preferat de astfel de proză, autorul evidențiază motivul trecerii timpului punând la o masă imaginară vestigiile sufletești

ale vieții și activității sale de literat, mai ales acele în care s-a aflat alături de marii scriitori, lingviști și alți oameni de cultură din perioada interbelică. Făcând parte și fiind promovată de grupul de la *Viața Românească*, în speță de Garabet Ibrăileanu și Demostene Botez, el prezintă această colectivitate de scriitori, lingviști, profesori, intelectuali de alte genuri, ca un centru de cultură care a animat viața culturală, socială și politică a epocii, dar o dată cu dispariția societății date sau cu trecerea ei de la Iași la București, se încheie și o filă de mare importanță în viața culturală românească, dar și în activitatea literară a autorului, și, totodată a personajului narator.

În această scriere de tip memorialistic, Teodoreanu scoate la iveală adevăruri memorabile ale timpului, situații extraordinare nu atât prin conținutul lor, cât prin originalitatea lor specifică, transfigurând trăirile sufletești prin care trec personajele cu o măiestrie deosebită. Prin urmare sunt îmbinate în discursul său narativ abilitățile sale de avocat și neobișnutele însușiri de povestitor, scriitor. Ni se prezintă, așadar, aspecte mai puțin cunoscute și valorificate ale vieții și existenței personalităților care i-au marcat începuturile sale din domeniul literar-artistic. Este vorba despre toți cei cu care s-a condiționat în gruparea din jurul revistei "Viața Românească": Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Constantin Stere, Philippide, Stejărel Ionescu, Bărgăuanu, Păstorel Teodoreanu, George Topârceanu, Ion Simionescu, Ștefănescu Galați, Theodor Bădărău, Mironescu, Cazacu, Jakotă, Botez (Eugeniu (Jean Bart), Costică, Iancu, Octav), Iorgu Iordan, Petre Andrei, Paul Bujor, Mihai Sevastos, Ștefana Velisar Teodoreanu, Pătrășcanu, Mihai Ralea, Mihai Carp, Gala Galaction, Zane, Andrei Oțetea, Rosetti, Suchianu, Artur Gorovei, Raicu Ionescu, doctorul Chinezu, Ion Marin Sadoveanu, Tudor Vianu, Gib Mihăescu, Petre Pandeia, Petru Comarnescu, Ionel Dobrogeanu-Gherea, Paul Zarifopol, Tudor Arghezi, Eugen Crăciun, Aureliu Weiss, Izabela Sadoveanu, Constantin Vișoianu, Cezar Petrescu, Panait Istrati, Lesnea, Eugen Herovanu, Matei Cantacuzino, Hortensia Papadat-Bengescu, Otilia Cazimir, doamna Stere, Lucia Mantu (Nădejde), Alice Călugăru etc. Dar, în speță, el immortalizează această societate intelectuală prin existența lui Demostene Botez, personalitatea fără ajutorul căreia Ionel Teodoreanu nu ar fi devenit ceea ce este astăzi pentru literatura și cultura noastră.

Pe lângă multele aceste împrejurări și aspecte, prin care va apărea dezvăluită intelectualitatea română interbelică, autorul cu o nostalgie aparte, cu referire la începuturile și evoluția ulterioară a sa ca scriitor și om de cultură, va prezenta la masa aceasta virtuală a umbrelor o destăinuire pe care mult timp a pregătit-o imaginar, având în vedere toate atacurile care s-au îndreptat din 1944 către toți scriitorii români din epoca de după Războiul al Doilea Mondial, epocă a comunismului. Astfel că în acest sens Teodoreanu apare ca martor nostalgic, aflat în singurătate și izolare, reușind, totuși, constrâns de anumite împrejurări nefavorabile, să readucă în amintire personalități din trecut ca o comemorare a unei cronologii de nume care vor dăinui indiferent de timpuri și moravuri.

Masa umbrelor apare, deci, făcându-se o paralelă cu biblica *Cina cea de taină*, masă la care sunt așezate marile personalități ale timpului și se derulează amintirile unui trecut care este privit cu regrete, scuze, nevoi, neîmplinite dorințe... În centru mesei este plasat Garabet Ibrăileanu și pe fundalul activității societății *Vieții românești* se derulează amintirile și scurgerea ireversibilă a timpului. Astfel aflăm cum devine scriitorul în mediul intelectual

interbelic, cum îl modelează și îl influențează mediul intelectual, care, la rândul său, tot este în devenire și apoi în declin, dialectica vieții de la evoluție la involuție, apoi la dispariție. Procedeele artistice predilecte prin care autorul își prezintă personajele și acțiunile sunt comparația, epitetul, metafora și simbolul.

El prezintă personajele evolutiv, cum sunt așezați la masa umbrelor (ca la masa din cina cea de taină), de la prima întâlnire până la ultima. Iată de exemplu cum îl prezintă pe Garabet Ibrăileanu: „Mai presus de domnii profesori era domnul profesor Garabet Ibrăileanu, mai exact, misterul Ibrăileanu... Atât numai că Ibrăileanu, cu fruntea lui jupiteriană, cu ochii lui de rege mag, cu toată croiala ființei sale, chiar și în zdrențe (cum niciodată n-a fost), tot de Rembrandt ar fi părut drapat în umbre și lumini suverane” [3, p. 129]. Sau pe Demostene Botez: „Demostene Botez, cel mai tânăr dintre numeroșii Botezi ai redacției, frumos, masiv și elegiac, profilat parcă numai pe acel „părea că printre nori s-a deschis o poartă / Prin care trece albă regina nopții moartă” a melancoliei lui Eminescu...” [3, p. 133]. Sau Iorgu Iordan: „Profesorul Iordan începuse prin a fi „elevul lui Philippide”, devenind însă cu încetul numai el însuși: profesorul Iordan. Zile de-a rândul nu deschidea gura. Tăcea ca un țăran care ascultă, grav, osos, pietros, stând drept ca un țăran în biserică...” [3, p. 134]. Sau Constantin Stere: „Stere, când se nimerea pe acolo, aducea în ochi și în vorbe apocalipsul profețiilor, strivindu-ne pe toți. Cuvânta greoi, colțuros, cum e sculptura lui Rodin, dând aceeași impresie de condensare hirsută, de halucinație clădită, de furtună incorporată. Tăcerea literaturii lui scrise nu-l exprimă ca vibrația vorbei. Cine nu l-a auzit l-a pierdut: pe acela, pe vulcanul vecin cu Rodin, pe mitologicul Stere” [3, p. 135]. Mihai Ralea (deși tânăr hușean) era viitorul Ibrăileanu al viitorului, sau a viitoarei *Vieți românești*: deci principele moștenitor” [3, p. 135] etc. etc.

Vedem astfel că Ionel Teodoreanu este un foarte fin observator al calităților și metehnelor umane. Nimerește *in nuce* cu caracterizarea fiecărui personaj, persoane. La fiecare altă menționare a personajului se mai adaugă caracteristici care arată adevărata valoare a lui, dar și evoluția mintală, morală, marcate de trecerea în timp: „Toți aceștia și încă alții, văzuți și nevăzuți, se adunau de jur împrejurul mesei. Vorba pornea de la necazurile fiecăruia, sau de la întâmplările zilei publice, dar repede le depășea, înălțându-se spre cărți, idei și idealuri. Tonul era intim și pasionat. Nimeni nu căuta să fie elocvent alături de un Ibrăileanu care exprima orice, și cu toate nuanțele, într-o vorbire care e echivalentul telegramei urgente. Căci Ibrăileanu era un oriental: lapidar” [3, p. 141]. Vedem așadar că toți erau atrași, în special, de literatură, de arta cuvântului. În discuțiile reale conul Mihai tăcea elocvent, Ralea era subtil (uneori avocat); Ibrăileanu tot atât de subtil, dar întotdeauna judecător; Topârceanu logic și uneori neașteptat, surprinzător; Stere, masiv, năprasnic și monologant, impermeabil la dialog; ... Demostene Botez, bonom; Păstorel, acidulat și Ionel, metaforic...”. După cum vom observa la fine și autorul își face o autocaracterizare și arată atitudinea sa, locul său în mijlocul acestor promotori culturali, intelectuali de marcă: „Îmi era bine acolo, printre bărboșii și hirsuții deniilor redacționale, atât de bine, că uneori eram trist ca lângă o moarte. Căci de multe ori în bine am simțit moartea (zarzărului) iar în rău, mai cu seamă zângănitul luptei” [3, p. 141].

În această atmosferă s-au peregrinat anii de când autorul intră în elitele intelectuale românești din perioada interbelică și până când timpul, nemilos, își pune și pecetea trecerii,

sfârșitului uneia din celei mai animate societăți culturale și literare din istoria civilizației românești. Contrastul acesta între ce a fost și la ce s-a ajuns se face și fel prin descrieri pătrunzătoare.

Și toponimele, înzestrate cu sentimente umane, își au destinele lor în paginile cărții, de pilda Iașul rămâne trist când societatea se mută la București. Bucureștiul se pregătește că de sărbătoare la venirea scriitorilor, îi așteaptă ca la un ospăț... „Iașul (lângă Nicolina), murdar, provincial, colbăit, apăsător, cu oameni cam decolorați și vagi în cenușiul încă deluros al începutului de stepă, dar foarte năzuroși și prepuielnici, uneori cuprinși de păcle și de neguri, totuși dulci și cumsecade la adicăte, având printre ei și un mănunchi de alții, adânci aceștia și nemaîntâlniți prin alte provincii, în frunte cu umbra rembrandiană a profesorului Ibrăileanu și cupola de tăceri cu raze a lui Conu Mihai (Sadoveanu), - devine numai cuvânt: a fost”. Căci la final pentru Teodoreanu Iașul (în care nu mai are decât morminte), nu e un oraș în spațiu (ca oricare altul al țării, pe care să-l ajungă oricând cu trenul și cu pasul), ci un oraș în timp, pe care nu-l mai pot afla decât ochii închiși și mâna orbului. Iașul nu mai e acolo, Iașul e atunci.

De aceea, de la o vreme nu l-am mai numit Iașul, sau „bătrânul nostru Iași”, cum îl revendică poetic moldovenii, - ci dulce Târgul Ieșului, cum îi spune Ibrăileanu.

În aceste cuvinte apare o alinare lirică, un manierism moldovenesc: „Ibrăileanu nu mai e.

Umbra lui Sadoveanu nu mai coboară din dealul Copoului spre redacția *Însemnărilor literare* sau a *Vieții românești*, ca o *Arcă a Moldovei*, pe sub teii umbrei lui Eminescu.

Bătrânul Philippide nu mai răsare la fereastra casei din Kogălniceanu cu capul lui de motan năzdrăvan, adevărat astronom al filologiei, stând între cuvinte cum ceilalți se pustnicesc în stele.

Pe ulițele bătute de pasul săltăreț al lui Topârceanu, cresc numai ierburi, numai bălării. Pușca exactă a amarului umorist nu mai vânează ciori; nici pana, rime. Croncănesc castanii și salcâmi. Răsună ulucele. Bat câinii. Uuie vânturile.

Cerdacul casei lui Calistrat Hogaș, tot de pe Kogălniceanu, cam peste drum de casa lunarului Philippide, - nu se mai umple dis-de-dimineată, trosnind și scârțâind, de făptura mitologică a moșneagului cu castravete de chihlimbar în gura mustăcioasă și bărboasă, și fumegare ca de păcle, care din cerdacul lui era vecin cu Ceahlăul și cu toate mănăstirile din vale, de la Durău până la Râșca.

Stejărel Ionescu e atât de uitat, încât numele lui astăzi nu mai îndrumă decât pe inițiați sau specialiști spre Domnul de la Murano, pentru ceilalți rămânând în arhiva Ioneștilor: unul dintre.

Cei care-au răsunat coral în Viața Românească, ascultați de o țară și de un timp, au fost odată numai. Iar orașul vieții, amintirii și mormintelor lor e dulce Târgul Ieșului.

A sunat ceasul umbrelor la hotarul vieții.

„... Că trece aceasta ca fumul pe pământ. Ca floarea au înflorit, ca iarba s-au tăiat, cu pânză se înfășură, cu pământ se acoperă” [4]. Invocarea versurilor din poemul lui Mihai Eminescu *Strigoii* accentuează starea de nostalgie și tristețe, completând ipostazele personajelor evocate de la statutul de personalități marcante, vii, ce stau la masa umbrelor, la Cina cea de taină la suflete deja ivite în închipuire fantomatică.

Prin urmare Ionel Teodoreanu încearcă, și reușește cu succes, ca din memoriile proprii, dându-le un înveliș artistic fără egal, să construiască un Bildungs memorial, unul din puținele de acest gen în literatura română. Astfel conturând cu o dibăcie artistică de invidiat Motivul trecerii timpului, a vieții umane, prin intermediul și cu ajutorul societății intelectuale scriitoricești interbelice, trecerii de la Iași la București, trecerea de la ființă în neființă...

BIBLIOGRAFIE

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Ionel_Teodoreanu
2. <http://curierul-iasi.ro/ulita-copilariei-lui-ionel-teodoreanu-15365>
3. Ionel Teodoreanu. *În casa bunicilor. (Masa Umbrelor)*. Editura Ion Creangă, București, 1988. 207 p.
4. <https://doinab.blogspot.com/2012/10/ionel-teodoreanu-fragment-din-masa.html>

LEON DONICI-DOBRONRAVOV – SCRITOR RUS-ROMÂN

LEON DONICI-DOBRONRAVOV – RUSSIAN-ROMANIAN WRITER

*Sergiu Cogut, doctor în filologie, lector universitar,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
Cogut Sergiu, PhD, university lecturer
„Ion Creangă” SPU, Chisinau
ORCID: 0000-0002-1235-7942*

CZU 821.135.1.09(478)19”

Abstract

In this article is presented the biographical route that Leon Donici-Dobronravov took. He was a fascinating literary personality that belongs at the same time to Russian culture and Romanian culture. In his short life and activity he stood out both among Russian writers and as a Romanian prosaist and publicist. The author of the article shares the opinion of G.M. Ivanov who knew Leon Donici personally and who stated in an article of his that despite the external signs that recommend him as a Russian writer, in his conscience L. Donici was a true Romanian and it is by the manifestations of his conscience the writer born in Chișinău and died of phthisis in Paris must be judged.

Key-words: Romanian, Russian, writer, prosaist, conscience, revolution.

Născut la Chișinău în ziua de 5 iunie 1887, fiind fiul lui Mihail Dobronravov, secretar al Consistoriului din capitala gubernială, și al Domnicăi, fiica preotului Petru Donici de la Biserica Ciuflea, a fost un scriitor, a cărui activitate, deși de relativ scurtă durată, a marcat puternic ambele culturi în același timp: pe cea rusă și pe cea română. În 1893-1899 își petrece copilăria la Chișinău, urmând școala parohială din localitate. După decesul tatălui său în 1897, familia lui se mută cu traiul în 1899 la Sankt-Petersburg. Aici în 1901-1907 urmează cursurile Seminarului Teologic, după care este un an student la Facultatea de Drept a Universității din Iuriev-Dorpat (astăzi, Tartu din Estonia). Apoi în 1908-1912 se transferă și studiază în continuare la Facultatea de Drept a Universității din Sankt-Petersburg, o bună parte a activității sale literare și artistice desfășurându-se în orașul de pe Neva. Astfel, în 1909 debutează în revista *Ruski palomnik (Pelerinul rus)* cu articolul *Țar și Patriarh* și cu povestirea *În căutarea veșnicului adevăr*, iar în 1911 publică în *Istoriceski vestnik (Monitorul istoric, nr. 9)* nuvela *Mon plaisir*, scriere manifest anticlericală. Se poate afirma că această